

12. Pénzügyi szolgáltatások

KOVÁCS SÁNDOR ZSOLT

Területi kihívás: A pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés területileg volatilis folyamat, ami a hátrányos helyzetű térségekben vezet elsősorban pénzügyi kirekesztéshez

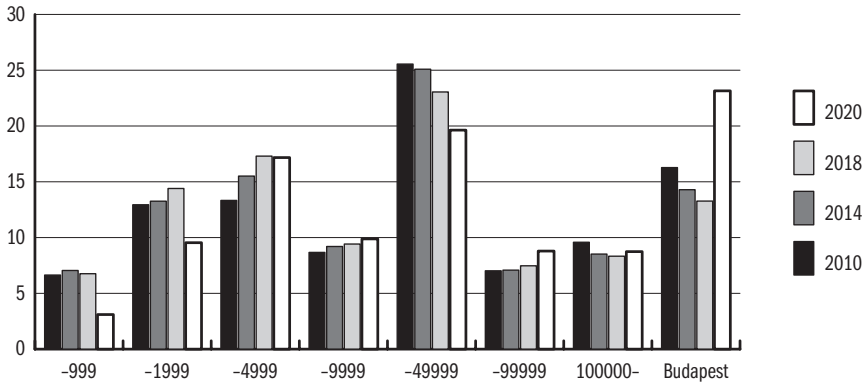
A pénzügyi szolgáltatások területén az elmúlt évtizedekben a termékinnovációknak köszönhetően jelentősen bővült az elérhető szolgáltatók és szolgáltatások köre, ezek közül jelen írás azokra fókuszál, melyeknek térbeli értelmezése releváns. Így nem foglalkozik a tőzsdei szolgáltatásokkal, amelyek Magyarország földrajzi kiterjedése és hiányzó nemzetközi vezető szerepe miatt a fővárosban koncentrálódnak. Ellentétes példák a pénzváltás, a mikrohitel-vállalkozások és az egyéb kiegészítő pénzügyi szolgáltatások: ezek dekoncentráltak, intézményi kereteik nehezen elhatárolhatók, így viszont térbeli struktúráik is nehezen elemezhetők.

A gazdaság területi folyamatainak értékelésekor azért fontos a hitelintézeti piac áttekintése, mert a jól működő, modern bankpiac a termelékenység ösztönzésével és a források jobb elosztásával hat a növekedésre: forrást és lehetőséget nyújt a vállalkozásoknak a fejlődésre, az újításokra, s ez a külső finanszírozási forma pozitív összefüggésben van a vállalkozásalapításokkal, a cégvilág dinamizmusával és az innovációkkal, amik a növekedés hajtói (Demirgüç-Kunt 2010; Mérő 2003; Schumpeter 1912). Éppen ezért a továbbiakban a hazai hitelintézeti hálózatok térbeli kiterjedését és tevékenységeik elmúlt évtizedbeli területi racionalizációját elemzem, kitérve a nemzetközi gyökerű kereskedelmi bankok és a helyileg beágyazottabb takarékszövetkezetek részben eltérő terjeszkedési stratégiáira.

A 2008 után kibontakozó recesszió hatása leginkább Budapesten és a nagyvárosokban volt érzékelhető, ezeken a településeken volt a legmarkánsabb a fiókbezárások gyakorlata, mely e településkategóriák fiókhálózati részesedésének csökkenését okozta 2014-re. A 10 ezer fő alatti települések részesedésének szerény emelkedése mögött a nagyvárosi fiókok és kirendeltségek számának jelentősebb csökkenése áll, nem pedig a kistelepüléseken levő szolgáltatói kör bővülése (Kovács 2014, 2017). A nagyobb méretű települések esetében a visszaesések a 2010-es évek második felének csődjeire (DRB Bank, Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet, Soltvadkert és Vidéke Takarékszövetkezet) vezethetők vissza. 2018-ra az 1000 fő alatti településeken jelentős, majd

2020-ra a 2000 fő alatti településeken drasztikus visszaesés tapasztalható, a főváros előnyére (12.1. ábra). Az utóbbi évek jelentős változásai mögött a takarékszövetkezeti integráció során felszámolt párhuzamosságok, kirendeltségmegszüntetések és egyes takarékszövetkezetek csődjei állnak (Gál, Kovács 2018; Kovács 2020a).

12.1. ábra: A hitelintézetek fiókhálózatának népességkategóriák szerint megoszlása, 2010–2020 (%)

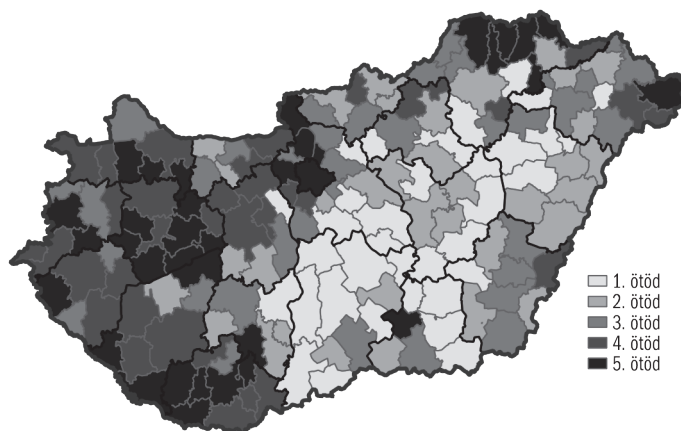
Adatok forrása: KSH, MNB.

A kereskedelmi és a szövetkezeti hitelintézeti működés város-vidék megosztottságát mutatja a fióksűrűség, az egy fiók által ellátott lakosság szám is. A kereskedelmi bankok a megyeszékhelyek járásai mellett szinte kizárólag a 10 ezer főnél népesebb székhellyel rendelkező járásokban vannak aktívabban jelen a takarékszövetkezeteknél (Kovács 2018). Az ennél kisebb lélekszámú városok járásai esetén csak három, határ mentén elhelyezkedőre (Szentgotthárdi, Csurgói, Cigándi járás) jellemző a kereskedelmi bankokkal való jobb ellátottság. Az 50 ezer fő alatti városok járásai közül néhányban a takarékszövetkezetek vannak többségben.

A pénzügyi hálózat területi különbségeit mérhetjük továbbá a funkcionális távolság segítségével (Alessandrini, Presbitero, Zazzaro 2009), mely a fiókközponttól való fizikai (és döntési) távolságon túl figyelembe veszi a társadalmi mutatók különbségeit (részvételi hajlandóság, a civil szféra fejlettsége, lakhatási körülmények), valamint az eltérő gazdasági szerkezetet (a foglalkoztatottak szektorális megoszlása). E komplex mutató alapján azon járásokban tapasztalhatók magasabb értékek, amelyekben nem található hitelintézeti központ, illetve azokon a területeken is magasabb értékek tapasztalhatók átlagosan, ahol mind kereskedelmi banki, mind takarékszövetkezeti banki központok találhatóak. Területileg a nyugati és az északi országrész magasabb értékei emelhetők ki, egyes alföldi (főleg Alföld-peremi) járások viszonylagosan jobb értékei mellett (12.2. ábra). A legközelebbi fiók elérhetőségében települési szinten

hasonló eredményeket tapasztalhatunk (Kovács 2017, 2020a), azaz a jelzett ország-részek pénzügyi szolgáltatói ellátásában összetett problémát láthatunk.

12.2. ábra: A funkcionális távolság járási értékei, 2020

Adatok forrása: KSH, MNB.

A fiókhálózati racionalizáció és a nagyobb kirekesztési értékek mögött meghúzódó okok közül napjainkban kiemelkedik a digitalizáció, hiszen ez egyet jelent a fióklátogatások csökkenésével, az online ügyintézési lehetőségek palettájának bővülésével. Bár egyre több banki szolgáltatás vehető igénybe elektronikus úton, a mai napig nincs lehetőség például ily módon számlát nyitni vagy szerződést módosítani. A lakosság mellett ez a vidéki kis- és középvállalati szektorban jelentős probléma, amellett, hogy a szabad szolgáltatóválasztás helyett általában a legközelebb elérhető pénzügyi szolgáltatásait veszik igénybe. Szintén probléma, hogy a vállalati szektorban a legtöbb személyes megjelenéshez kötött ügyintézés fiókhoz is kapcsolt (számlavezető fiók), vagyis annak bezárásával újabb problémák merülnek fel a vállalkozók kiszolgálásában.

A vidéki, periférikus térségekben való fizikai jelenlét fontosságát részben felismerve a Takarékos Csoport egyes falvakban, térségekben mozgó bankfiókokat alkalmaz az ügyfelek kiszolgálása érdekében. Az ügyfelek a készpénzfelvétel, az átutalás, a bankkártya-ügyintézés, a netbanki hozzáférés és az sms-szolgáltatás igénylése, a betétlekötés és az állampapírok vásárlása szolgáltatásokat használhatják, viszont új ügyfelek kiszolgálása, szerződés-kötés a listán nem szerepel, vagyis a korábban kirekesztett csoportok pénzügyi integrációja e módon sem megoldott (Portfolio 2019). Ezt a Global Findex adatbázis 2011 és 2017 évi adatainak összehasonlítása is alátámasztja, miszerint a rurális terekben tapasztalható kirekesztés a két jelzett év felmérései alapján 3%-kal nőtt (World Bank 2019).

Nemzetközi példák sora mutatja, hogy a helyi társadalom pénzügyi folyamatokba való bevonása történhet alternatív módon is, pénzhelyettesítők, helyi pénzek segítségével. Magyarországon is működik jelenleg öt helyi pénz, azonban a kirekesztés csökkentésére, a helyi gazdaság fejlődési pályára állításában (vö. Lux 2020) ezek nem számottevő tényezők, ugyanis volumenük, elfogadottságuk nem érte el a kritikus tömeget (Lakócai, Gál, Kovács 2018).

Területi politika: A helyben beágyazott pénzügyi intézményrendszer fejlesztendő a vidéki periférikus térségek gazdasági növekedése érdekében

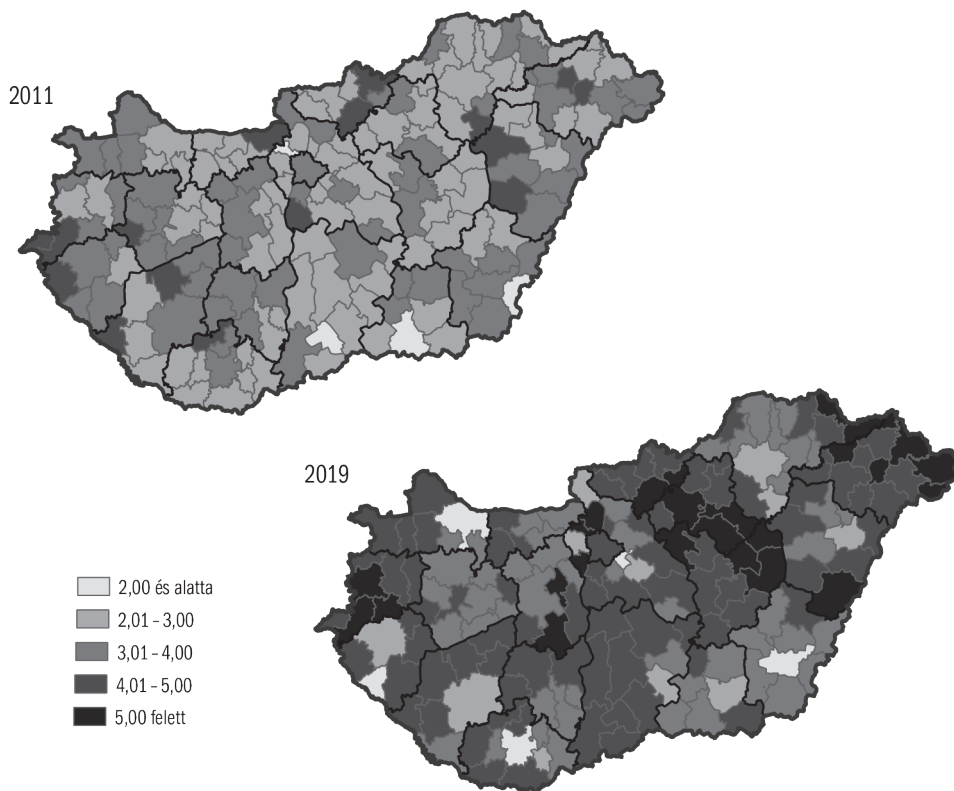
A helyi, regionális pénzintézetek térségi gazdaságot fejlesztő szerepe Porteous (1995) alapján kiterjed a helyi pénzügyi forrásokkal való gazdálkodásra, a helyi szereplőkkel a regionális fejlődés elősegítése érdekében történő kapcsolatépítéssel és -ápolással, a tőke- és forráskivonás megakadályozásával.

A német bankrendszerben a 19. században jelentek meg a takarékszövetkezetek, melyek adaptálták működésükbe az aktuális társadalmi, gazdasági követelményeket, így a korai szakaszokban jellemző „szegények segítése” filozófia mellett/helyett mára univerzális szolgáltatókká váltak. Ami nem változott, az a területi fókusz: továbbra is a helyi és a regionális gazdaság fejlesztésének ügyét tartják szem előtt. Tevékenységük a helyi szereplőkre, elsősorban a kis- és középvállalati szektorra, a helyben élő magánszemélyekre és az önkormányzatokra koncentrál a regionalitás elve alapján (Kovács 2015). Sajnos ez a profil a magyar szövetkezeti bankszektorból a mai napig hiányzik, a rendszerváltozástól, de főleg a 2008 utáni recessziótól látszódnak markánsan a szövetkezetek közötti verseny, a területi, regionális jelenlét feladása, a helyi források bankközi piacokon keresztüli kiáramoltatása a régiójukból. Mindennek gyökere, hogy a magyar takarékszövetkezeteket 2013-ig széttagoltság jellemezte, hiszen két (nem kötelező tagságú) országos szövetség (OTSZ, TЭСZ), három intézményvédelmi alap (OTIVA, TAKIVA, REPIVA) és egy nem minden intézményre kiterjedő központi bank, a Takarékbank működött a rendszerben, ellentmondva a nemzetközi példákban tapasztalható erős, központi integráló szervezetek gyakorlatának (Gál, Burger 2013; Kovács 2015).

A rendszert végül a kormányzati szándék felülről jövő integrációval, a 2013. évi CXXXV. törvény segítségével változtatta meg, létrehozva a kötelező tagságú szerveződést a szektor egységesítése és a szinergiák kihasználásával a versenyképesség növelése érdekében. A törvény létrehozta a Szövetkezeti Hitelintézetek Integrációs Szervezetét is, amely a szövetkezeti hitelintézetek közös intézményvédelmi és belső folyamatokat szabályozó szervezetévé vált (Bodnár et al. 2015). Az integráció átvilágítással vette kezdetét, amelynek köszönhetően 2014-ben több, szabálytalanul működő-

dő takarékszövetkezet csődje következett be. 2017 végéig újabb integrációk zajlottak, 52 takarékszövetkezet területi szemléletű (megyei, regionális) egyesülése ment végbe, ezzel létrehozva 12 tőkeerős és mérhető szövetkezeti hitelintézetet. A folyamat 2019 végén zárult, amikor is az utolsó önálló szövetkezetek egy nagy közös szervezetté, a Takarékbankká olvadtak össze (Kovács 2020a). Összességében tehát a Takarékbank 2013 és 2020 között 122 takarékszövetkezetet, három regionális bankot, az FHB-csoportot, valamint mintegy hatvanezer terméket integrált (hvg.hu 2020).

12.3. ábra: A takarékszövetkezetek funkcionális távolságának járási értékei, 2011, 2019

Adatok forrása: MNB.

Az integráció célja volt a közös megjelenés mellett egy tőkeerős hazai bankpiaci szereplő megjelenése a nemzetközi bankcsoportok dominálta szegmensben. Egyelőre ez a piaci szerepnövekedés nem látható a várt mértékben, sokkal nagyobb problémákat vet fel a döntési és igénybevevői (helyi) szintek folyamatos távolodása, ezáltal a pénzügyi kirekesztés növekedése. A korábban a teljes szegmensre bemutatott funkcionális

távolságot a szövetkezeti hitelintézetekre kiszámítva látható, ahogy a mutató járási szintű értéke 2011 és 2019 között növekedett (12.3. ábra). A szolgáltatások elérhető-sége is negatívan változott több térségben, valamint a helyi, regionális szintű, olykor kapcsolati tőken alapuló döntéshozatalt a centralizált sémákba egységesített eljárás-rend váltja fel, melyből a lokális tudás, a korábbi helyi beágyazottság már hiányzik, a szektor egyre inkább elveszti a „vidék bankja” státuszát.

Az eredmények ambivalensek. Összességében kijelenthető, hogy a takarékszövetkezeti szektor integrációja szükséges volt a korábbi széttagoltság és az eltérő stratégiai megfontolások miatt, azonban a nemzetközi összehasonlításokban korábban is magas magyarországi pénzügyi kirekesztési mutatók további romlása figyelhető meg. 2011 óta mindössze 2 településen jelent meg a Takaréék Csoport mint pénzügyi szolgáltató, ezzel szemben 631 kistéleplésről vonult ki (Kovács 2020a).

A világ közben változik, 2020 első fele is bizonyította, hogy a digitális ügyintézés fontos szerepet tölt be a mindennapi életben, így a pénzügyek területén is, habár ebben a szegmensben az elfogadottsága még nem teljes. Ezért a támogató szakpolitikának az kell legyen az egyik missziója, hogy ezek a lehetőségek mindenkirez érjenek el (csökkenjen a digitális kirekesztés), az elérhető platformok használatát oktatási, támogatási programok kidolgozásával kell segíteni (Koós et al. 2020; Kovács 2020b).

Irodalom

2013. évi CXXXV. törvény a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról.
- ALESSANDRINI, P., PRESBITERO, A. F., ZAZZARO, A. (2009): Banks, distances and firms' financing constraints. *Review of Finance*, 2., 261–300.
- BODNÁR, L., DELIKÁT, L., ILLÉS, B., SZEPESI, Á. (2015): Savings cooperatives + integration = More efficient payment services? *Financial and Economic Review*, 3., 122–146.
- DEMIRGÜÇ-KUNT, A. (2010): Finance and economic development: The role of government. In Berger, A. N., Molyneux, P., Wilson, J. O. S. (eds.): *The Oxford handbook of banking*. Oxford University Press, Oxford, 729–755.
- GÁL, Z., KOVÁCS, S. ZS. (2018): Corporate governance and local embeddedness of the Hungarian cooperative banking sector. *Safe Bank / Bezpieczny Bank*, 2., 30–54.
- GÁL Z., BURGER CS. (2013): A vidék bankjai? A magyar takarékszövetkezeti szektor hitelezési aktivitása. *Közgazdasági Szemle*, 3–4., 373–401.
- HVG.HU (2020): Minden Takaréék-ügyfél intézheti ügyeit az ország összes fiókjában. https://hvg.hu/kkv/20200709_takarekszovetkezet_takarek_integracio (Letöltés: 2020. július 12.)
- KOÓS B., KOVÁCS S. ZS., PÁGER B., UZZOLI A. (2020): *Epilógus: Az új koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásai és ezek területi következményei*. Jelen kötetben.
- KOVÁCS S. ZS. (2014): Elérhetőség és kirekesztés Magyarországon a pénzügyi szolgáltatások aspektusából. *Területfejlesztés és Innováció*, 3., 28–35.
- KOVÁCS S. ZS. (2015): A magyar szövetkezeti hitelintézetek teljesítménye nemzetközi példák tükrében. In: Berkes J., Kecskés P. (szerk.): *Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szerkezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja. A IX. Fiatal Regionálisták Konferenciájának előadásai*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr, 118–128.

- KOVÁCS S. ZS. (2017): Város–vidék-kapcsolat a magyar pénzügyi-hálózatban. *Területi Statisztika*, 5., 495–511.
- KOVÁCS, S. ZS. (2018): Dualities of the Hungarian credit institute activities. *Deturope: The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 3., 108–119.
- KOVÁCS, S. ZS. (2020a): Hungarian cooperative banks and financial exclusion after new integration processes. In: Gál, Z., Páger, B., Kovács, S. Zs. (eds.): *Flows of resources in the regional economy in the age of digitalisation. Proceedings of the 7th CERS Conference*. Hungarian Regional Science Association, Pécs, 204–214.
- KOVÁCS S. ZS. (2020b): *Pandémia és pénzügyi digitalizáció*. <https://www.cofidis.hu/cofidis-hitel-monitor/kovacs-sandor-pandemia-es-penzugyi-digitalizacio.html> (Letöltés: 2020. június 3.)
- LAKÓCAI CS., GÁL Z., KOVÁCS S. ZS. (2018): Helyi kötődésű alternatív fizetőeszközök Új lehetőségek a lokális pénzügyi szolgáltatások bővítésében. *Pénzügyi Szemle*, 4., 480–497.
- LUX G. (2020): *Ipar*. Jelen kötetben.
- MÉRŐ K. (2003): A gazdasági növekedés és a pénzügyi közvetítés mélysége. *Közgazdasági Szemle*, 6., 590–607.
- PORTEOUS, D. (1995): *The geography of finance*. Aldershot, Avebury.
- PORTFOLIO (2019): *Újabb öt mozgó bankfiókot indít el a Takarékszövetkezetek Csoportja*. <https://www.portfolio.hu/bank/20180608/ujabb-ot-mozgo-bankfiokot-indit-el-a-takarek-csoport-288230> (Letöltés: 2019. november 20.)
- SCHUMPETER, J. A. (1912): *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Dunker & Humblot, Leipzig.
- WORLD BANK (2019): *Global Findex database*. <https://globalfindex.worldbank.org/> (Letöltés: 2019. november 20.)